

Ibn Sina

*O IRFANSKIM MEKAMIMA

Deveto poglavlje (namat) Ibn Sinaove knjige “Al-išārāt wa at-tanbihāt” nosi naziv “O irfanskim mekamima”. O značaju ovog poglavlja svjedoči stav imama Fahra Razija, čuvenog komentatora spomenutog Ibn Sinaovog djela. Fahr Razi smatra da poglavlje “O irfanskim mekamima” predstavlja najznačajniji i najvrjedniji dio knjige, jer je Ibn Sina u njemu sufijski nauk sistematizirao onako kako to nije učinio niko prije niti poslije njega. Izvorni tekst napisan je na arapskom jeziku. Ovdje je dat tekst čitavog poglavlja i to sa perzijskog jezika kao jezika – posrednika.

I stav

U ovozemaljskom životu arifi posjeduju samo njima prirodene mekame i stupnje (dareğāt) koji se ne mogu naći kod drugih ljudi. Kao da su arifi, ranije zaogrnuti svojim tjelesnim pokrovom, taj pokrov zbacili i zakoračili u *svijet apsolutno svetog* (‘ālam-e qods) i *metafizičke samoće* (tağarrod).

Arifi prolaze kroz skrivene i tajne, kao i vidljive odlike okolnosti

* Tardžome wa šarh-e ešarat wa tanbihat, dželde avvel: tabi’ijāt, elahijāt, erfan wa tasa-wwof, Ebn Sina, Negareš: dr. Hasan Melekšahi, Entesarat-e suruš, Tehran, 1362. god., 439-459.

(omūr). Ko o tim okolnostima ništa ne zna ili ih poriče, arifima ne pridaje značaj. Ko je u njih upućen, arifima ukazuje poštovanje.

Kad god čuješ priču o Salamanu i Absalu, znaj da si Salaman ti, a Absal tvoj stupanj u irfanu, ako irfanu pripadaš. Dakle, ako si u stanju, pronikni u tajnu i izreci je.

II stav

Zahid (zāhed) je naziv za onog ko se uzdržava od životnih blagodati i uživanja. Abidom (‘ābed) zovu ustrajnog u vršenju obredoslovlja (‘ebādat) poput klanjanja, posta i sl. Arif je naziv za onoga što svoje misli usmjerava ka hijerokozmosu (qods-e ġabarūt) i stalno u svojoj *nadsvijesti* (serr) uživa u bljesku svjetlosti Istine (haqq). Ponekad se neke od ovih odlika prožimaju sa drugima.

III stav

Za nearifa, asketizam (zohd) je neka vrsta pogodbe; kao da dunjalučkom robom pribavlja ahiretsku. Međutim, za arifa je asketizam put pročišćenja od onoga što njegovu nadsvijest i nutrinu odvaja od Istine, uznositost i nehaj (biē’tenāyī) spram svega osim Istine.

Ibadet je za nearifa neka vrsta trgovine; reklo bi se da on na dunjaluku djela kako bi na ahiretu dobio nagradu. Međutim, za arifa je ibadet odricanje radi *pregnuća* (hemmathā), *imaginarnih* (motawahheme) i *imaginalnih* (motaxayyele) sila (qowwā) njegove duše, kako bi ih, navikavanjem, iz zamke oholosti izbavio ka Istini. Shodno tome, spomenuta pregnuća i sile, prilikom susreta sa svjetlosnim odsjajima (ġalawāt) Istine, pomiruju se i ostvaruju suglasje sa arifovom nadsvijesti i nutrinom, koje se usremljuju u pravcu svjetlećega blijeska. Takvo stanje postaje trajno svojstvo, tako da svaki put kada njegova nadsvijest i nutrina požele, uz pomoć pregnuća, a ne tako što će ih ta pregnuća spriječiti, i dopru do svjetlosti Istine (nur-e haqq). Arif tada svim svojim bićem prodire u *Apsolutno Sveto* (qods).

IV stav

Čovjek po svojoj prirodi ne može djelovati sam, već samo u saradnji s nekim od svojih istovrsnika, i to razmjenom koja se među njima odvija, pri čemu svako olakšava teret nekoga drugog. U protivnom, ako bi jedna osoba obavljala sve poslove, neizbježno bi bila opterećena velikim opsegom posla, što bi, i da je moguće, bilo teško. Zbog toga među ljudima treba da postoje uzajamne veze, bude uspostavljena pravda i od *zakonodavca* (šāre') donesen zakon koji će tu pravdu održavati. Taj zakonodavac treba da bude takav da je jedino dostojno povinovati se njemu, tj. treba da posjeduje naznake na osnovu kojih je jasno da je on od Boga. Dobročinitelj i grešnik moraju kod Boga biti nagrađeni, odnosno kažnjeni. Stoga je neophodno spoznati Onog Koji kažnjava i Zakonodavca. Uz spoznajju mora postojati i faktor koji će tu spoznajju očuvati i neće dozvoliti da bude zaboravljena. Zbog toga je ibadet, kao podsjećanje na *Obožavanog* (ma'būd), farz i obaveza. Ponavljanje ibadeta ljudima je farz kako bi se očuvalo sjećanje na Boga. Time se održava i produžava poziv na pravdu koja uspostavlja život po mjeri čovjeka. Onima koji su navikli na ovakav način obavljanja poslova, osim velike dunjalučke koristi, bit će data i vrijedna nagrada na ahiretu. Tada će onima što djeluju u skladu sa zakonom biti uvećana korist u onome čemu teže. Pa pogledaj tu mudrost, blagodat i milost, kako bi vidio *Predvorje Istine* (āstān-e haqq), da bi te čudesa toga predvorja opčinila. Zato se pridržavaj zakona i svoju pažnju upravi ka Istini.

V stav

Arif teži *Primordijalnoj Istini* (haqq-e noxostīn) ni zbog čega osim zbog same Istine, i od spoznaje Istine za njega nema ništa vrednije. On Je obožava isključivo zbog Nje, zato što je *Primordijalna Istina* dostojna obožavanja, a obredoslovlje je časna veza sa Njom. Ta arifova težnja i volja nisu posljedica nade i straha. Ako su nada i strah cilj, potrebno je da predmet nade i straha bude podsticajan i poželjan, te da Istina ne bude cilj, već posrednik za ono što jest cilj i poželjno, a nije *Primordijalna* (awwal) *Istina*.

VI stav

Onaj ko Istinu smatra posrednikom na neki način je obdaren milošću, jer nije osjetio slast radovanja Istini da bi Je veličao i težio Joj; poznate su mu samo nedostojne strasti i sklon im je, i ništa osim njih ne primjećuje. On je naspram arifā poput djece naspram odraslih i zrelih ljudi; kada ne pridaju pažnju zadovoljstvima odraslih i predaju se isključivo uživanju u slastima igre, djeca se čude odraslima koji se odriču slasti igre i uživaju u nečemu drugom. Isto tako, onaj ko zbog slabosti očiju nije u stanju promatrati radost Istine, ostaje vjeran lažnim zadovoljstvima i s tugom ih na ovom svijetu napušta samo da bi ih u budućnosti dobio mnogo više. On Boga obožava isključivo da bi mu na ahiretu dodijelio dovoljnu količinu tih zadovoljstava, te da bi se (prilikom proživljenja) domogao ukusnog jela, pića i lijepih žena. Na dunjaluku i ahiretu on ne očekuje ništa osim naslade za stomak i spolnog zadovoljstva. A onaj ko je uputom *Svetog* (proniknuvši u svijet metafizičke samoće) spoznao slast Istine i upravlja se prema Njoj, s tugom gleda na onog kome je uputa Istine uskraćena i upućen je na sve osim Nje, premda će nearifu, na osnovu Božijeg obećanja, biti dato ono čemu je svojim trudom težio.

VII stav

Prvi stupanj irfanskog kretanja i duhovnog puta (solūk) jest ono što sami arifi nazivaju *dobrohotnom voljom* (erāde), tj. ono što ostvari neko ko je uvjerenosti na osnovu dokaza (yaqīn-e borhānī) proniknuo ili srčanim vjerovanjem potvrdio. Ta sklonost, želja i prihvatanje za uže su snažni. Naposljetku, njegova nadsvijest i nutrina kreću se prema svijetu *Apsolutno Svetoga*, sve dok ne stignu do *duha spajanja* (rūh-e ettesāl). Onog ko je na ovom stupnju nazivaju “murid”.

VIII stav

Njemu je potom potrebno *odricanje* (riyāzat). Ono je usmjereno ka tri cilja; prvo: ukloniti sve što nije Istina sa puta prema Njoj; drugo: učiniti da se *posrnula duša* (nafs-e ammāre) povinuje *smirenoj* (nafs-e motma'enne) kako bi sile *uobrazilje* (wahm) i *imaginacije* (taxayyol) bile

privučene prema *mnijenjima* (tawahhomāt) primjerenim Apsolutno Svetom i odvrćene od mnijenja o niskom materijalnom svijetu; treće: učiniti nutrinu prijemčivom za upozorenje i uputu. Istinski asketizam pomaže ostvarenju prvoga cilja. Dosezanju drugoga pomaže nekoliko stvari: obredoslovlje praćeno kontemplacijom, melodije koje pokreću sile duše, a te sile teme melodija čine prihvatljivim za mnijenja; napose, poučno kazivanje nekog neporočnog govornika, rječitog izražaja i prijatne melodike, čije su riječi jasne i uvjerljive. Tanahna misao i čista ljubav u kojoj vlada lik (šamāyel) Voljenog, a ne sultan-pohota, pomažu dostizanju trećeg cilja.

IX stav

Kada volja i odricanje murida dovedu do određene granice, ukazuju mu se *prigode* (xolsehā) *opažaja* (mošāhede) svjetlosti Istine. Te prigode su prijazne i poput munja koje prema njemu bljesnu i potom se ugase. Ovakva stanja među arifima se nazivaju *stanja trenutačnog* (ouqāt). Svako stanje trenutačnog stoji između dviju *zanesenosti* (mağd); one prije toga stanja i one poslije njeg. I svaki put kada arif utone u odricanje, tih *stanja* (hālāt) i *koprena* (pardehā) je sve više.

X stav

Arif mora često uranjati u takvo stanje sve dok se u njemu ne utopi, kako bi i bez odricanja mogao ostvariti *susret* (ettesāl). Tako će se odreći svega što vidi i okrenuti *Predvorju Apsolutno Svetog* (āstān-e qods). Stalno će se prisjećati nečega drugog i doživljavati drugačije stanje. Osjećat će kao da u svemu vidi Istinu.

XI stav

Moguće je da ta stanja njime ovladaju toliko da nestane njegova mira, te da njemu bliski osjete njegovu tjeskobu. Kada odricanje potraje, nastalo stanje neće remetiti njegov mir, a on sam će, kako bi uzmaknuo od licemjerja, nastojati da zavara ljude, prikrije svoje stanje i drži ga u tajnosti (ketmān konad).

XII stav

Potom ga odricanje odvodi dotle da se njegovo stanje trenutačnog pretvara u *spokoj* (sakīnat). Kratkotrajno, prolazno stanje postaje uobičajeno i blisko. Jedan slabi blijesak pretvara se u plamteći oganj. Arifu biva omogućeno neprestano spoznavanje i čini se kao da ga ono stalno prati. Arif uživa u radosti koju ono donosi. A kad isklizne iz toga stanja, ostaje zbunjen i žalostan.

XIII stav

Moguće je da on doživi to stanje u mjeri kako je rečeno. Međutim, kada se utopi u ovom spoznavanju, to stanje doživljava rjeđe i arif se čini *prisutnim* (hāzer) uz Voljenog, dok je, ustvari, *odsutan* (ġāyeb). A kada je na *mističnom putovanju* (seir) i u pokretu, čini se kao da stoji.

XIV stav

Moguće je da upućenost i spoznavanje u tolikoj mjeri budu ostvarivi samo ponekad. Potom, postepeno, biva tako da su mogući kad god to arif poželi.

XV stav

Potom se ovaj stupanj (rotbe) uzdiže i više ne ovisi o njegovoj želji, već arif u svemu što motri vidi nešto drugo, premda tome motrenju pouka nije cilj. Arif se iz *lažnoga* (dorūġīn) penje u *Istinski Svijet* (ġahān-e rāstīn) i u tome stanju se održava, premda oni oko njega to i ne slute.

XVI stav

Kada se odricanje pretvori u *stjecanje* (neil), njegova nutrina postaje uglašano ogledalo okrenuto prema Istini, po kojem sipaju uzvišene slasti. Arif je sam po sebi radostan, jer je Istina u njemu samom. Jedan mu pogled usmjeren ka Istini, a drugi ka sebi, i još je u dvojbi.

XVII stav

Potom zaboravlja na sebe i vidi samo Predvorje Istine. Ako i vidi sebe, to je zbog toga što je on motritelj i gledatelj, a ne zato što posjeduje ures dostojan gledanja. Tada se ostvaruje *susret* (wosūl).

XVIII stav

Pridavanje pažnje onome iz čega je ostvareno uzdržavanje i pročišćenje, samo po sebi je neka vrsta zanimanja za ono što nije Istina. Pažnja usmjerena ka onome što je slijeđenje i pokornost nefsu jest nemoć. Uznošenje arifa svojom urešenošću, u tom smislu da on sam *jeste*, makar bilo i zbog Istine, nije ništa do zalutalost i izgubljenost. A okretanje Istini svim svojim bićem je spas.

XIX stav

Irfan počinje *zasebljenjem* (tafrīq), *pomjeranjem* (nafz), *odustajanjem* (tark) i *otklonom* (rafz); dubinu postiže *zaokruženošću* (gam') koja se sastoji od sabiranja *osobina* (sefāt) za *biće* (zāt) iskrenog murida. Završava se u *Jednom* (wāhed), a tada nastupa *ostajanje* (māndan) i *opstajanje* (īstādan).

XX stav

Ko god odabere irfan zbog samog irfana, posegnuo je za *drugim* (dowomī). Onaj ko irfan otkrije tako da se čini da nije otkrio irfan, već Spoznatog, Istinu, utopiće se u okeanu susreta. Ovdje ćemo se zadovoljiti kratkim osvrtom, stoga što je riječ nemoćna da shvati a izraz da pojasni. Osim imaginacije, ništa drugo nije sposobno da skine koprenu. Ko god želi da spozna, mora napredovati postepeno da bi postao jedan od *onih koji ostvaruju vizionarske opažaje* (ahl-e mošāhede), a ne onih koji govore; da bi bio jedan od onih koji su ostvarili susret u potpunosti, a ne onih koji su tek naslutili neki znak.

XXI stav

Arif je vedar, prijazan i nasmijan. U svojoj skromnosti, djecu poštuje koliko i odrasle, nepoznatog dočekuje vedro kao i neku čuvenu ličnost. Kako da ne bude vedar kada je radostan zbog Istine i u svemu vidi Boga? Kako da ljude ne vidi jednakim kada su, po njemu, svi nalik *onima dostojnim Božije milosti* (ahl-e rahmat), premda zaokupljeni *neistinom* (bātel)?

XXII stav

Arif prolazi kroz stanja u kojima ne trpi niti najtiši zvuk, a kamoli druge oblike *sputavajućih prepreka* (šawāḡel-e bāzdarande); to se dešava u vrijeme kada su njegova nutrina i nadsvijest otrgnuti od Istine. Tada se prije ostvarenja susreta, iz njega samog ili iz kretanja njegove nadsvijesti i nutrine, ukazuje *veo* (heḡāb). Međutim, prilikom ostvarenja susreta, arif ili okreće leđa svemu i zaokupljen je samo Istinom, ili zbog posvemašnje snage u sebi zadrži to oboje. Isto tako, odustavši od odore uglednika, u svojoj ozarenosti je najradosnije Božije stvorenje.

XXIII stav

Arif ne traga za vijestima. Kada primijeti nešto loše, njime ne ovlada bijes, već ga neprestano obuzima osjećaj samilosti, jer on božansku Tajnu promatra očima razboritosti. Preporučuje li činjenje dobrog (amr be ma'rūf), to čini blago i savjetujući, a ne strogo i kudeći. Kada je u pitanju nešto iznimno veliko i bitno, o tome, iz *revnosti* (ḡeirāt), ne govori nedostojnima.

XXIV stav

Arif je hrabar, kako i ne bi bio kada ga smrt ne plaši. Darežljiv je, kako i ne bi bio, kada se drži podalje od ljubavi prema neistini i ovozemaljskim blagodatima. Prelazi preko tuđih grijeha, a kako i ne bi kada je mnogo veći od tog da ga poremeti ljudska niskost. Zaboravlja zlobu, a kako i ne bi – njegovo je sjećanje obuzeto Istinom.

XXV stav

Irfanska pregnuća su različita. Ta različitost počiva na razlici u raspoloženjima arifa, stoga što oni pouku izvlače iz različitih stvari. Često biva da su za arifa težak život i uživanje jednaki, a on će izabrati težak život. Isto tako, nekada su neprijatan i lijep miris za njega istovjetni, a nekada će neprijatan miris pretpostaviti prijatnome. To se događa kada njegovo promišljanje unižava sve što nije Istina. Ponekad se priklanja uresima i od svega odabire najbolje, dok nedostatno i manje vrijedno odbacuje. Tako biva kada pažnju posvećuje odlikama izvanjskog i vidljivog. U svemu traži svjetlost, bljesak i odraz, jer je u njima veća korist od prvotnog ukazanja i sličnija su Voljenom od onoga čijoj blizini teži svojim niskim strastima. Naprijed kazano razlikuje se od arifa do arifa. Ponekad se, u različitim okolnostima, razlika očituje i kod jednog arifa.

XXVI stav

Arif ponekad prenebregne ono čime se traga za Božijom blizinom. Dakle, on zanemaruje sve oko sebe i poput je onoga ko nema *obavezu* (taklīf). Kako bi i bio obavezan kada je obaveza primjerena onome ko je razumski doživljava, i to u stanju *razumijevanja* (ta' aqqol) i *upućenosti* (āgahī) o obavezi? Obaveza, također, vrijedi za onoga ko je odbaci i time počini grijeh, premda je ne razumije.

XXVII stav

Predvorje Istine je mnogo uzvišenije od toga da bi svaki putnik u njega mogao da kroči, ili bilo ko o njemu da sazna. Putnici to mogu ostvariti tek svaki ponaosob. Tako će izrečeno o ovom umijeću (fann) nevještom i neukom izgledati smiješno, a sljedbenicima duhovnog uozbiljenja (ahl-e tahsīl) i Istine bit će nauk i pouka. Stoga će svako ko ovo čuje i ne dopadne mu se koriti sebe, kazati da možda nije dostojan toga. A svako je dostojan onoga za što je stvoren. ♦

S perzijskog preveo:
Namir Karahalilović